

Ontvangen Literatuur

Regenwormen tellen

Jeroen Onrust

Een duik in de tijdschriften:

Paul Keuning

Samenstelling: Paul Keuning, een persoonlijk gekleurde selectie uit de vogeltijdschriften

Vergrijzing - Jeroen Onrust

Het bijzondere van belangstelling hebben voor vogels is, dat er altijd weer wat nieuws te leren valt. Een artikel waar ik echt wijzer van werd kwam ik tegen in 'Vanellus', het blad van de gezamenlijke vogelwachten in Friesland. Jeroen Onrust, promovendus aan de RUG in Groningen, onderzocht het eetgedrag van kievieten en grutto's en ontdekte daarbij opvallende verschillen.

'Vergrijzing' van het weiland speelt de kievit parten. Dit artikel is de samenvatting van een promotie-onderzoek door de auteur: Jeroen Onrust. Uit: Vanellus, het verenigingsblad van de BFVW jaargang 86, nr. 5

In koude, droge winters heeft de kievit

echt moeite om zijn kostje bij elkaar te zoeken. Het vroege voorjaar van 2013 was daar een voorbeeld van. En professor K.H. Voous meldde al in Het Vogeljaar van 1960 (6) dat hij in de nazomer van 1959, toen het ook schraal en droog was, graatmagere kieviten vond. Kieviten probeerden toen in de woonwijken en op voetbalvelden toch nog voldoende wormen bij elkaar te scharrelen. Want wormen vormen zowel voor de kievit als voor de grutto het stapelvoedsel.

Wist u dat er wel zes soorten regenwormen voorkomen in Nederland? Misschien een leuk weetje, maar een zaak van leven of dood als je van de regenwormen moet leven, zoals dat geldt voor kieviten en grutto's. Met name de vangbaarheid is een doorslaggevend item. De zes soorten kan je verdelen in soorten met grijze en met een rode

huid. De grijze regenwormen, de worm die wij meestal zien na een regenbui, maakt horizontale gangen waarbij ze klein organisch materiaal verteren. Daarnaast leeft in hetzelfde weiland de rode regenworm. Zij pendelen 's nachts van de oppervlakte naar soms wel 10cm diepte, waarbij ze grof organisch materiaal mee de grond inslepen.

Het is een open deur wanneer de auteur constateert dat er verschil is in snavellengte bij deze twee soorten weidevogels. Bij het foerageren is dit wel een belangrijk gegeven. Want de grutto steekt zijn snavel diep in de grond en vangt op de tast wormen, om het even of dat nu grijze, of rode regenwormen zijn. Voorwaarde voor de grutto is dat de grond niet zo uitgedroogd en hard wordt, dat hij er met zijn snavel niet meer door komt. In die omstandigheid kruipen de regenwormen dieper de grond in, want

hun huid moet vochtig blijven om zuurstof door te kunnen laten. Het is een jaarlijks terugkerend probleem dat de grond zo droog wordt, dat de bovenste tien cm helemaal verandert in hard gebakken klei. De wormen, waar onze weilanden rijkelijk van voorzien zijn, zitten dan nog dieper in de grond, en zijn dan tijdelijk ook voor de grutto onbereikbaar. In zo'n droogteperiode zijn de wormen niet meer actief, ze komen dan dus ook niet meer aan de oppervlakte.

De kievit eet vooral op zicht en doet dit 's nachts, want als het donker is komen de rode soorten aan de oppervlakte. Voor zijn doctoraalscriptie was één van de onderzoeken die auteur Jeroen Onrust deed, bepalen hoeveel rode regenwormen er in het weiland zijn. Daarvoor moest er 's nachts geteld worden. In het voorjaar van 2013 om werden om de twee weken vijf verschillende graslanden onderzocht. Dat deed hij lig-

gend op zijn buik op een vierwielig karretje, wat met de voeten voortbewogen werd. Met een hoofdlamp werd zo het aantal rode regenwormen geteld.

De kievit heeft om te beginnen al drie nadelen: om te beginnen eet hij hoofdzakelijk 's nachts, waarbij het in de zomer maar 5 à 6 uur donker is; ten tweede eet hij alleen de wormen die aan de oppervlakte komen, want hij pakt wormen op het zicht. Tel daarbij het derde nadeel op, namelijk dat de verhouding rode en grijze regenwormen in onze goed bemeste raaigrasmonocultuur weilanden 1 op 4 is. Zo wordt in een aanhoudende droogteperiode de voedselschaarste voor de kievit evident.

Conclusie: In het droge voorjaar van 2013 kwam de kwetsbaarheid van de zichtjager goed aan het licht. In de Nederlandse weilanden zijn regenwormen in hoge dichtheden aanwezig. De kievit heeft alleen het probleem dat die wor-

men voor hem ongrijpbaar in de grond zitten. Het punt dat het stapelvoedsel onbereikbaar wordt, is voor de kievit eerder bereikt dan bij de grutto. De grutto kan langer op de tast doordringen in de grond. Maar bij uitzonderlijke droogte krijgt ook hij het moeilijk.

Het weiland van de moderne landbouw, een zogenaamde raaigrasmonocultuur, bevat veel meer regenwormen dan een ouderwets, kruidenrijk graslandje. Dat heeft met de intensieve bemesting te maken. Deze bemesting is er debet aan, dat de verhouding grijze en rode regenwormen in het nadeel uitpakt voor de zichtjagers, zoals de kievit. Is de titel over 'vergrijzing' van het weiland hiermee verduidelijkt?

Wat stond er nog meer aan interessante artikelen in de vogelbladen?

De Dompfoorn jrg. 49 (4) 2015 Tijdschrift van de Natuur- en vogelwacht De Vijfheerenlanden De vogelwerkgroep meldt: Op 18 vlotjes voor zwarte stern hebben 11 paar gebroed, 12 jongen zijn uitgevlogen.

Dutch Birding jrg. 37 (5) 2015 Tijdschrift over palearctische vogels. F. Vischer & N. v. Duivendijk 'Nieuwe determinatiekenmerken voor de fluitzwaan' R.L. Flood et al 'Stormvogels rond het eiland Réunion'. J. Jones 'Vogelen in Europees Rusland', op speciale reizen naar het Oeralgebergte, Jekaterinenburg en de Orenburgregio ontmoet je vogels die elders in Europa schaars zijn. H. Zaal & G. Ottens 'Afrikaanse woestijngrasmus bij Alphen aan de Rijn', dec. '14. Bijzondere waarnemingen binnen onze

landsgrenzen: grote aalscholver bij Artis, Siberische strandloper bij Camperduin, grijze wouw te Maashorst, bairds strandloper te Den Helder, vale gier in Hermelen, dwergarend Veenklooster (Fr), roodpootvalk Vlieland, Kuifkoeke, gezien bij Ouddorp, bergfluitervlieland, citroenkwikstaart Texel, kortteenleeuwrik en kleine spotvogel geringd bij Castricum, waterrietzanger Wassenaar en een ortolaan, die op de Maasvlakte zat.

Dutch Birding jrg. 37 (6) 2015 M. Haas en R. Slaterus verzamelden alle waarnemingen uit 2014 van zeldzame vogels, het ging om 148 soorten! A. Corso et al 'Identificatie van de atlasvink', alleen het wit in de staartveren geeft de doorslag bij de herkenning. In de rubriek

zeldzame waarneming 2015 in Nederland: o.a. de grijze wouw, noordse boszanger, kleine spotvogel, aziatische roodborsttapuit, vale pijlstormvogel, Siberische strandloper, roodkopklauwier, Siberische boompieper, een woestijntapuit en een bonte tapuit.

Fitis jrg. 51 (4) 2015 VWG Zuid-Kennemerland J. Kuys 'Succesvol broed-geval op ooievaarsnest in Heemstede', waar in het afgelopen decennium al eerder 18 jonge ooievaars het lucht-ruim kozen. H. Vader '50 Jaar vogelringstation AWD'. D. Groenendijk 'Vale gierzwaluw in IJmuiden', eerste waarneming in de regio. F. Cottaar 'Opvallend veel sperwergrasmussen bij vogelringstation Van Lennep'. L. Buckx 'Vogeltrek in Batumi, Georgië', honderdduizend wespindieven per

dag – en ook erg veel jagers! R. Abrahamse 'Midwintertelling van 2015', leuke krenten in de pap: maar liefst 12.828 meerkoeten op 17 januari '15, en 3335 kolganzen (134 ex. in 2014). Kieviten waren er ook viermaal zoveel als het jaar ervoor.

Limosa jrg. 88 (3) Ned. Ornithologische Unie en Sovon. N. v. Brederode & H. Roersma 'De slechtvalk na 80 jaar terug als grondbroeder op Rottum'. Door het ontbreken van predatoren zijn vanaf 1999 op Rottumeroog en op Rottemerplaat slechtvalken gezien en sinds 2005 wordt er daadwerkelijk gebroed met grondbroeders. Mogelijk breidt dit zich uit naar de andere eilanden. R. Lensink et al 'Luchtfoto-inventarisatie van op daken broeden meeuwen in Den Haag in 2010'. N. Huig & E. Kleyheeg 'Partnerruil bij kleien Mantelmeeuw, uitzondering of regel?' G. Ouweneel & R-J Buijs 'Pastasauspotten op het meeuwenmenu', de op de stort verzamelde glasscherven met sausresten leiden tot verwondingen aan de keelzak bij o.a. zilvermeeuwen. R.G. Bijlsma 'Een bladbadende fluitier'.

Mens en Natuur jrg. 66 herfst 2015 Orgaan van het IVN Geen vogelnieuws, wel een leuk interview met Ruben Smit, gepassioneerd ecooloog en natuurfilmer.

De Tringiaan jrg. 38 (2) Vogelwerkgroep Schagen e.o. Met steeds minder veldmedewerkers lijkt deze club moeite te hebben om de huiszwaluwen- en weidevogeltellingen centraal te regelen; de betrokkenen voeren de gegevens rechtstreeks in bij Sovon.

Vanellus jrg. 68 (5) 2015 tweemaandelijks blad van de Bond van Friese Vogelwachten (BFVW) R. Algra 'Friese vogelwachter naderen 100.000 nazorregistraties per jaar'. Door meteen de gegevens van de op het boerenland waargenomen vogels in te voeren, is er per dag een overzicht van de stand van zaken en kan het beheer zo nodig samen met de boeren bijgestuurd worden. W. Bruinsma 'Portret van de vogelwacht in de Greidhoek, waar het verbod op het

zoeken naar kievitseieren gelaten werd ontvangen. J. Onrust 'Vergrijzing van het weiland speelt kievit parten'. Kieviten komen blijkbaar in de problemen als het koud en droog is, dan is hun voornaamste voedsel, de regenworm, niet meer aan de oppervlakte te pakken. Grutto's kunnen er met hun lange snavel op de tast dan nog wel bij. H. Wijnandts 'Recordaantal ransuilen bij de telling in Frieland in de winter van '14-'15.' W. Dijkstra fam. Den Hartogh 'Alles draait om natuur bij deze weideboeren, vlak bij het Lauwersmeer'. De commissie educatie breekt de lans voor het unieke veldgevoel, dat we de jongeren bij moeten brengen. Th. Piersma et al 'Maaien, kruidenrijkdom en het uitkomstsucces van gruttonesten; De universiteit Groningen, afdeling ecologie, stelt wetenschappelijk vast dat kruidenrijke, ongemaaide weilanden meer uitkomstsucces hebben.

Vanellus jrg. 68 (6) 2015 Portret van vogel- en natuurbeschermingswacht Oude- en Nieuwehorne. U. Hosper bespreekt het boek Lijp en aai yn hert en holle' in het Fries verschenen, met wel 600 uitdrukkingen over het kievitseieren zoeken - geïllustreerd met fraaie aquarellen van Hayo Graatsma.

Het Vogeljaar jrg. 63 (4) Tijdschrift voor vogelstudie en -bescherming M. Boer in de serie 'Wat maakt vogels zo interessant?' Veel wetenswaardigheden over de voortplanting bij vogels, over broedzorg en met een uitwerking over baltsgedrag bij diverse vogelsoorten. A.&M. Berghuis 'De huiszwaluw in de stad Groningen', de huiszwaluw lijkt voorkeur te hebben voor kleinsten. Kunstnesten moet je ophangen in de directe omgeving van water.

Vogels + jrg. 2 (4) 2015. Winter. Vogelbescherming Nederland aanrader als het je interesseert. Maar voortaan zijn de berichten alleen digitaal te lezen, want van de papieren versie is dit het laatste nummer. Aan het papier toevertrouwd: R. de Vos 'En de grutto verloor het van de muis', want wat was er aan de hand tijdens 2015, het mui-

zenjaar? 'De explosie van graswortel etende woelmuizen was te verwachten en zal periodiek terug komen op de eenvormige raaigrasvelden', volgens Theunis Piersma. De Groningse professoren Piersma en Gerkema pleiten voor een natuurlijker grasbeheer met meer variëteiten in grassoorten en een natuurlijker waterbeheer, met in het voorjaar hogere grondwaterstanden. R. v Beusekom portretteert de grote zee-eend. J. v.d. Wielen 'Vogelhut huren: blij, of belazerd?' Een hut vergroot de kans, maar biedt geen garantie. E. Bouwes 'Natuurwacht verhinderde ganzenafschot rond Lelystad Airport'. M. v. Roomen 'Watervogels tellen: weten is beschermen'. R. Buiten 'We verspillen veel geld en tijd aan onzinnig werk', een waarschuwing van de Britse professor ecologie William Sutherland. Natuurbeheerders baseren zich in 32% van de gevallen op 'gezond verstand', bij 22 procent van de beslissingen geeft 'eigen ervaring' de doorslag, wetenschappelijk onderzoek is in slechts 13 procent van de gevallen leidraad voor het beleid.

Kijk voortaan op de site van vogelbescherming voor actueel vogelnieuws.

Onze Waard jrg. 45 (2) Natuur- en vogelwacht 'De Alblasserwaard' De vwg noteerde 'zeldzame vogels eerste helft 2015 in hun gebied.